Eduskunnan ympäristövaliokunta

Pyyntö 3.10.2019, kuuleminen 18.10.2019

HE 29/2019 vp valtion talousarvioksi vuodelle 2020
Teema: Hiilineutraalit kunnat

HINKU-toiminta pähkinänkuoressa

Kohti hiilineutraali kuntaa (HINKU) -verkostossa mukana olevat kunnat tavoittelevat alueellaan 80 prosentin kasvihuonekaasupäästövähennystä vuoden 2007 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Verkosto lähti liikkeelle 5 pienen kunnan esimerkin voimin syksyllä 2008. Verkostossa on nyt mukana 63 kuntaa ja noin 1 525 000 asukasta. Hinku-kunnaksi pääsee sitoutumalla HINKU-kriteereihin.

Verkosto on laajentunut viime vuodesta selvästi ripeämmin kuin aikaisemmin, koska yhä useammat kunnat haluavat toimia vastuullisesti ilmastonmuutoksen hillinnässä sen lisäksi, että pyrkivät luomaan päästövähennystoiminnan kautta uusia kasvunäkymiä kuntatalouden alueella. Mukaan on tullut myös suurempia kaupunkeja kuten Tampere ja Lahti.

Kunnat erilaisine toimijoineen – hallinto, yritykset, maatilat, kolmas sektori ja asukkaat – ovat ilmastonmuutoksen hillintätyön keskiössä. He vaikuttavat omilla ratkaisuillaan siihen, kuinka vähähiilisyys ja resurssitehokkuus etenevät kunnan alueella. Kunnan johdolla on suuri merkitys asioiden etenemiseen kunnissa, vaikka kunnan omien toimintojen osuus päästöistä on yleensä alle 20 prosenttia. Kunnilla on kuitenkin mahdollisuus vaikuttaa muiden tahojen toimintaedellytyksiin vähentää päästöjään kustannusviisaasti monella tavalla, jotka voidaan jakaa kahteen isompaa kokonaisuuteen seuraavasti:

- Toimia esimerkinnäyttäjänä
  - omat kiinteistöt, ajoneuvokanta, energiatuotanto ….
  - omat palvelut (esim. kunnan keittiöiden ruokatarjonta)
  - omistajapolitiikka
  - julkiset hankinnat

- Toimia mahdollistajana
  - kaavoitukselliset ratkaisut ja infra
  - liikennesuunnittelu, julkinen liikenne
  - lupatoiminnan joustavuus (mm. aurinkopaneelien asentaminen)
  - ympäristökasvatuksen järjestäminen (kestävä kulutus)
  - kokeilujen ja uusien toimintamallien edistäminen
  - yrityspolitiikka – kotimaisille yrityksille referenssejä
  - tiedon jakaminen eri sidosryhmille

HINKU-verkostossa on kehittynyt toimintamalli, jossa Suomen ympäristökeskus (SYKE) on tukenut asiantuntemuksellaan alueellisia toimijoita eri osa-alueiden päästövähennystyössä. TEKES-rahoituksen avulla liikkeelle lähtenyt tukitoiminta on tänä päivänä järjestäytynyt HINKU-foorumiksi, jonka johtoryhmässä on edustettuna HINKU-kuntien lisäksi YM, TEM, LVM, MMM, Kuntaliitto, Sitra, Motiva ja Energiavirasto. Foorumin käytännön tukityöstä on vastannut SYKE. Myös muita tutkimus- ja asiantuntijalaitoksia (mm. Luke, TY, IL) on kytketty työhön mukaan ja verkostossa on edistetty Motivan ja Energiaviraston palvelujen käyttöönottoa. Kunnille on tuotettu muun muassa vuosittaiset kuntien päästöarviot, viestintätukea, konkreettisia tiekarttoja vähähiilisyyden toteuttamiseksi, tietoa parhaista päästövähennyskäytännöistä ja luotu erillisrahoitushankkeita ilmastonmuutoksen hillintätyön tueksi.

Päästövähennysten seurannassa sovelletaan laskentasääntöjä, joissa kunnan alueen EU:n päästökauppaan kuuluvat teollisuusteollisuuslaitokset ja laudesähköntuotantolaitokset on suljettu pois. Päästöjä HINKU-kunnat ovat vähentäneet noin 27 % vuoteen 2016 mennessä verrattuna vuoteen 2007.

Vuoden 2020 talousarvioesitys HINKU-verkoston näkökulmasta

Pääministeri Rinteen hallitus on asettanut tavoitteekseen, että Suomi on hiilineutraali vuonna 2035 ja hiilinegatiivinen nopeasti sen jälkeen. Vuoden 2020 talousarvioesityksessä on esitetty yhteensä 2,0 mrd euroa hiilineutraaliutta edistäviin toimiin, mikä on esityksen mukaan arviolta 347 milj. euroa enemmän kuin vuoden 2019 varsinaisessa talousarvioesityksessä. Lisäys on tervetullut, mutta haasteeseen nähden se ei ole merkittävä. Tämä korostaa uusien toimintamallien käyttöönottoa.

Suunnitellut veromuutokset erityisesti energiaveron, eräiden juomapakkausten valmisteveron ja jäteveron alueilla sekä energiatuki tuovat kunnille kaivattua toimintaympäristön muutosta, joka helpottaa vähähiilisten ratkaisujen ja toimintamallien kustannuskilpailukykyä päätöksen-teossa. Työtä on edelleen kunnissa paljon uusiutuvan energian ja energia- ja materiaalitehokkuuden lisäämisessä sekä öljy- ja kivihiiliriippuvuuden vähentämisessä, vaikka ne ovat HINKU-kuntien päästövähennystoimenpiteiden keskeisiä toimenpidealueita.

Kaavaillut veromuutokset ajoneuvoverossa, autoverossa ja liikennepolttoaineissa helpottavat kuntien päästövähennysten saavuttamista. Lisäksi tuet ja avustukset joukkoliikenteen, kävelyn ja pyöräilyn sekä vähähiilisten tieliikenteen käyttövoimien edistämiseen ovat välttämättömiä liikenteen ison päästö-vähennysharppauksen toteuttamiseksi vuoteen 2030/2035 mennessä. Liikenteessä valtion toimilla on suuri merkitys, koska kunnilla on liikenteen päästöihin vain rajallinen vaikutusmahdollisuus.

Maatalous aiheuttaa monissa maaseutuvaltaisessa kunnissa suhteessa muihin toimintoihin paljon päästöjä. Kunnilla ei ole käytännössä mahdollista vaikuttaa näihin päästöihin. Tämän takia talous-arvioesityksen vahva panostus maa- ja metsätalouden vähähiilisyyden edistämiseen on tervetullut lisä. Kunnat ovat hyvin kiinnostuneita ymmärtämään maankäyttö-, maankäytön muutos- ja metsätalous (LULUCF)-sektorin päästöjen vähentämis- ja nielujen kasvattamismahdollisuudet osana alueensa hiilineutraaliuden tavoittelua.

Talousarvioesityksessä kansainväliseen kehitysyhteistyöhön ehdotetaan yhteensä 1,0 mrd.

SYKE
Suomen ympäristökeskus SYKE | Finnish Environment Institute | Finlands miljöcentral
Latokartanonkaari 11
00790 HELSINKI
FINLAND
+358 2952 51000
kirjaamo.syke@ymparisto.fi
www.syke.fi
Y-tunnus 0996189-5

euroa, johon liittyvät määrärahat kasvavat n. 100 milj. eurolla vuodesta 2019. Tämä on hyvä asia, ja mahdollistaa myös HINKU-konseptin viemisen kehitysavun osana. Lähtökohtana olisi, että kehitysmaat omaksuvat HINKU-toimintatavat ja kehittävät maatansa vähähiiliseksi. Suomalaiset puhtaan teknologian yritykset voivat myös hyötyä vähähiilisen kysynnän kasvusta kytkeytymällä kehitysapukokonaisuuteen mukaan. Asiaa kokeillaan parhaillaan Business Finlandin rahoittamassa HINKU-Vietnam –hankkeessa.

Talousarvioesityksessä tutkimus-, kehitys- ja innovaatiohankkeiden tukemisella sekä julkisilla hankinnoilla joudutetaan kuntien päästövähennystoimia. Talousarvioesityksessä on siis paljon hyvää, mutta ongelmana on toisaalta toimien hajanaisuus, määrärahojen vaatimattomuus ja toimien keskinäisen merkityksen vaikea ennakoitavuus vaikuttavuusnäkökulmasta. Kuntatalous näyttää myös lähivuosina joutuvan taloudellisesti haasteelliseen tilanteeseen, jolloin vähähiilisyyden edistäminen toivotulla tavalla myös monessa, varsinkin pienemmissä ja kasvukeskuksien ulkopuolisissa HINKU-kunnissakin, on vaikeaa.

Sekä hallitusohjelmassa että talousarvioesityksessä kuntien roolia ei ole kuitenkaan tuotu esille sillä painoarvolla kuin mitä kuntien merkitys vähähiilisyyden edistämisessä ansaitsisi. Kunnat muodostavat päätöksentekotason, joka monella tavalla konkretisoi käytännön ilmastotyön. Ajatus, että kuntien sitoutuminen kunniahimoisiin päästötavoitteisiin riittää ja ilmastotoimet tapahtuvat sen jälkeen itsestään, on väärä. Suuret kaupungit saattavat pärjätä omillaan, mutta kunnilla ja pienillä kaupungeilla on suuri tarve saada konkreettista tietoa kustannustehokkaista ilmastotoimista. Toisaalta pienikin kunta voi näyttää ilmastonmuutoksen hillintätyössä esimerkkiä isommille kunnille.

HINKU-työ tarjoaa hyvän perustan talousarvioesityksessä perään kuulutetulle alueiden kehittämisen kolmikantayhteistyölle (valtio, kunnat ja maakuntaliitot). Meneillään oleva EU-rahoitteinen Canemure-hanke tukee ilmastonmuutoksen hillinnän maakunnallista tiekarttatyötä, jossa alueen HINKU-kunnat on sidottu keskeisesti mukaan.

HINKU-malli on osoittautunut toimivaksi. Keskitetty asiantuntijatuki tehostaa samassa tahtotilassa olevien kuntien toimintaa – kaikkea ei tarvitse keksiä itse, parempi ymmärrys ratkaisujen kustannus-tehokkuudesta ja toimivuudesta aktivoi tekemistä ja muiden onnistumiset kannustavat ottamaan mallia. Keskitetyllä tuella on myös tärkeä merkitys tutkimustiedon siirtämisessä käytäntöön, mikä on hyvin tiedossa oleva pullonkaula kaikkialla maailmassa. Mukaan tulleiden kuntien määrän nopea kasvu on kuitenkin tuonut selvästi esiin keskitetyn asiantuntijatuen riittämättömyyden nykyresurssein.

HINKU-työn vahvistaminen kaikilla tasoilla on erittäin kustannustehokas tapa saada valtion rahalle suuri vaste ilmastotyössä. Pienellä siemenrahalla tarvittavat investoinnit kanavoituvat kuntien, yritysten ja kansalaisten toteutettaviksi. Samalla luodaan ilmastomyönteistä kysyntää ja vahvistetaan suomalaisten yritysten osaamispohjaa sekä niiden ilmastokestävää vientitoimintaa. Mitä enemmän HINKU-kuntia on Suomessa, sitä suurempi etu Suomelle.

Lausunnon on valmistellut professori, johtaja Jyri Seppälä.

SYKE
Suomen ympäristökeskus SYKE | Finnish Environment Institute | Finlands miljöcentral
Latokartanonkaari 11
00790 HELSINKI
FINLAND
+358 2952 51000
kirjaamo.syke@ymparisto.fi
www.syke.fi
Y-tunnus 0996189-5

Kuva. HINKU-kuntien tilanne 17.10.2019

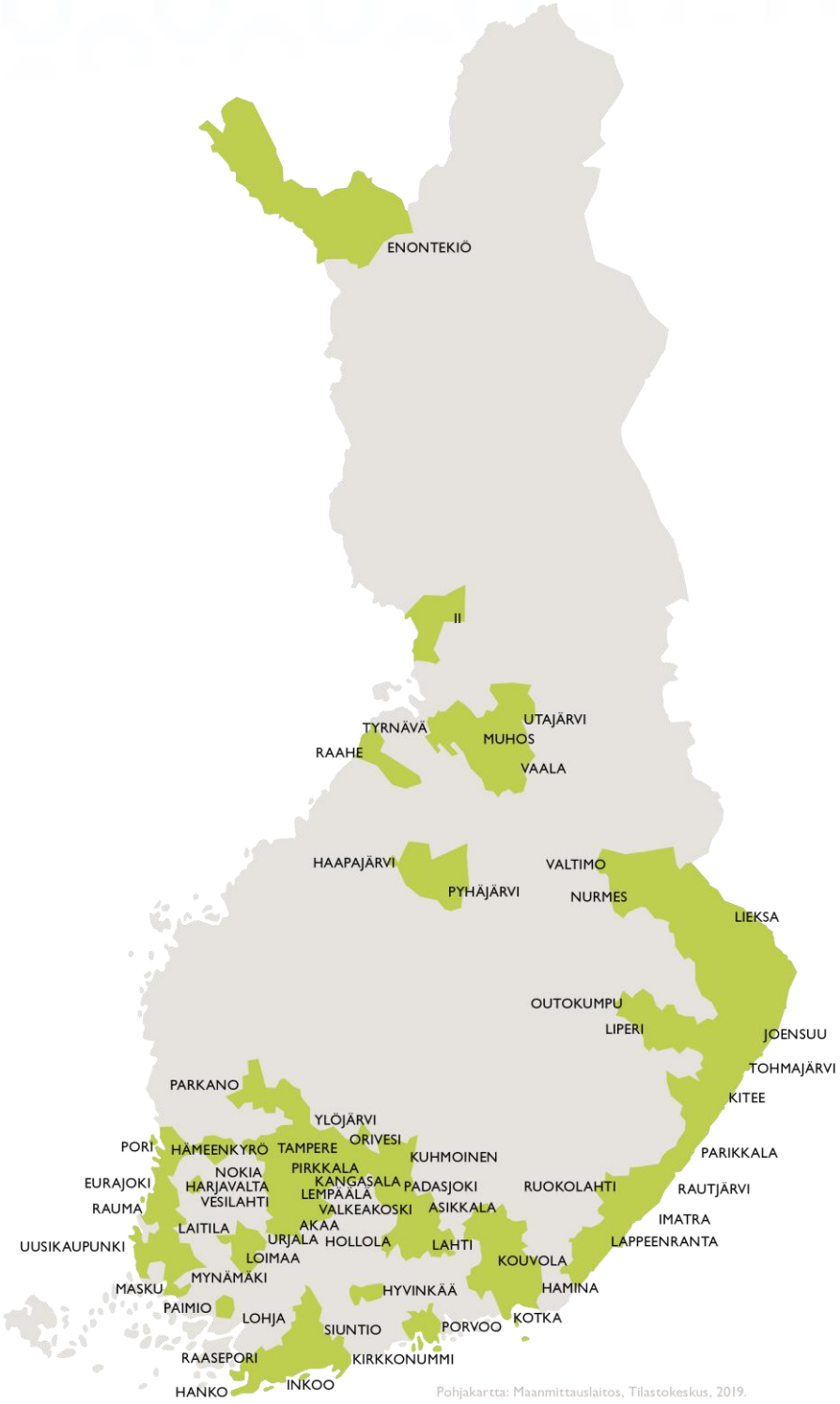

SYKE

Suomen ympäristökeskus SYKE | Finnish Environment Institute | Finlands miljöcentral

Latokartanonkaari 11
00790 HELSINKI
FINLAND

+358 2952 51000
@ kirjaamo.syke@ymparisto.fi

www.syke.fi
Y-tunnus 0996189-5